

Inkluzja społeczna w doświadczeniach dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

STRESZCZENIE

Słowa kluczowe: ekologiczny model inkluzji społecznej, inkluzja społeczna, niepełnosprawność intelektualna, psychospołeczne funkcjonowanie osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną, wczesna dorosłość.

Założenia teoretyczne

Teoretyczne podstawy badań własnych stanowią ustalenia dotyczące psychospołecznego funkcjonowania osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną we wczesnej dorosłości, stan badań na temat społecznej inkluzji oraz ekologiczna koncepcja inkluzji społecznej. W pracy wyjaśniono pojęcia: niepełnosprawność intelektualna, wczesna dorosłość i inkluzja społeczna, a także opisano biopsychospołeczną koncepcję niepełnosprawności jako podstawę rozumienia niepełnosprawności intelektualnej. Przyjęto, że inkluzja społeczna to system oddziaływań społeczności, który umożliwia każdej jednostce równy dostęp do dóbr, zasobów i ról, różnych aktywności, uczestnictwa, sposobności do nawiązywania relacji społecznych oraz prawo do autonomii i samostanowienia (Silver 2015; Simplican i in. 2015). Przyjęto założenia społecznej koncepcji lekkiej niepełnosprawności intelektualnej, zgodnie z którą niepełnosprawność intelektualna danej osoby kształtuje się zarówno pod wpływem otaczającej rzeczywistości, jak i wewnętrznego doświadczania przez nią różnych sytuacji, zdarzeń i zjawisk (Gajdzica 2017). Uznano, że osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej pomimo ograniczeń poznawczych, mogą uczyć się, nabywać nowe umiejętności i spełniać się w różnych rolach społecznych.

Problemy

Przedmiotem podjętych badań jest inkluzja społeczna w doświadczeniach dorosłych osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną. Badania ukierunkowano na poszukiwanie odpowiedzi na następujące główne problemy badawcze: (1) jakie są przejawy społecznej inkluzji dorosłych osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną w strefie indywidualnej? (2) jakie są przejawy społecznej inkluzji dorosłych osób z lekką niepełnosprawnością

intelektualną w strefie interpersonalnej? (3) jakie są przejawy społecznej inkluzji dorosłych osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną w strefie organizacyjnej? (4) jakie są przejawy społecznej inkluzji dorosłych osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną w strefie społecznej? (5) jakie są przejawy społecznej inkluzji dorosłych osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną w strefie społeczno-politycznej?

Celem badań było poznanie, opisanie i zrozumienie inkluzji społecznej osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną we wczesnej dorosłości w strefie indywidualnej, interpersonalnej, organizacyjnej, społecznej i społeczno-politycznej oraz opracowanie rekomendacji dla praktyki pedagogicznej.

Metoda

W pracy zastosowano perspektywę fenomenologiczno-hermeneutyczną, która mieści się w orientacji badań jakościowych i jest zakorzeniona w paradygmacie interpretatywnym. Osadzenie przeprowadzonych badań w nurcie jakościowym umożliwiło poznanie przeżyć uczestników badań, a tym samym opisanie i zrozumienie doświadczeń dorosłych osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną związanych z inkluzją społeczną. W celu pozyskania materiału empirycznego w badaniach wykorzystano wywiad pogłębiony. Analizę zgromadzonego materiału empirycznego przeprowadzono w oparciu o interpretacyjną analizę fenomenologiczną.

Grupę badawczą stanowiły dorosłe osoby z orzeczoną lekką niepełnosprawnością intelektualną. W badaniach wzięło udział 21 osób, które mieszkały na terenie powiatu zielonogórskiego, żagańskiego, żarskiego, krośnieńskiego, nowosolskiego i wschowskiego. Do analizy i interpretacji wybrano 15 wywiadów.

Wyniki

Badania pozwoliły ukazać społeczną inkluzję z perspektywy doświadczeń osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną. Uczestnicy badań to osoby zadowolone z siebie, pozytywnie nastawione do życia, zaradne, samodzielne, aktywne społecznie i planujące swoją przyszłość. Funkcjonują w środowisku jako niezależne i usamodzielnione jednostki oraz traktują siebie jako pełnoprawnych członków społeczności lokalnej, gdyż pełnią różne role społeczne. Dzięki temu doświadczają społecznej inkluzji w strefie indywidualnej.

Wyniki badań pozwalają przyjąć, że badane osoby z lekką niepełnosprawnością intelektualną doświadczają społecznej inkluzji w strefie interpersonalnej, ponieważ nawiązują różne relacje interpersonalne i nie ograniczają się tylko do członków z najbliższego otoczenia.

Ponadto deklarują łatwość w nawiązywaniu kontaktów społecznych oraz nie odczuwają przejawów dyskryminacji ze strony otoczenia społecznego.

Uczestnicy badania doświadczają społecznej inkluzji w różnych aspektach strefy organizacyjnej. Wielu rozmówców deklaruje pełne uczestnictwo społeczne. Nie wszystkie osoby uczestniczące w badaniu doświadczają pełnego włączenia we wszystkich aspektach przyjętego modelu społecznej inkluzji. Brak zawodu, niedostateczne warunki mieszkaniowe czy trudna sytuacja finansowa kilku rozmówców świadczy o tym, że społeczna inkluzja jest procesem złożonym i należy rozpatrywać ją w odniesieniu do indywidualnej sytuacji każdej osoby.

Wyniki badań świadczą o tym, że osoby uczestniczące w badaniach mają dostęp do usług i dóbr oferowanych przez środowisko lokalne. Jednak nie wszyscy z nich korzystają. Uczestnicy badań wybierają dla siebie te zasoby otoczenia, które uważają za odpowiednie, na przykład usługi finansowe, usługi technologii cyfrowej, usługi służby zdrowia. Badani najmniej są zainteresowani zasobami kultury. Doświadczenia uczestników badania świadczą o ich społecznej inkluzji w wielu aspektach strefy społecznej. Przeprowadzone badania wykazały, że społeczna inkluzja jest możliwa, ale warunkuje ją indywidualna sytuacja życiowa danej osoby.

Badania wykazały, że dorosłe osoby z lekką niepełnosprawnością intelektualną są mało aktywne w strefie społeczno-politycznej. Warto jednak zaznaczyć, że badani świadomie rezygnują z partycypacji społeczno-politycznej. Rozmówcy podkreślali, że nie interesują się polityką lokalną i krajową.

Uczestniczące w badaniach dorosłe osoby z lekką niepełnosprawnością intelektualną, są osobami niezależnymi, samodzielными i uważającymi się za pełnoprawnych członków swojej lokalnej społeczności. Otoczenie społeczne nie wie o ich ograniczeniach intelektualnych, dlatego nie postrzega ich jako jednostek odbiegających od normy. Badani nie są spostrzegani w środowisku przez pryzmat stereotypów związanych z niepełnosprawnością intelektualną. Wyniki badań świadczą o tym, że niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim nie musi stanowić przeszkody dla inkluzji społecznej, jeśli jednostka zostanie odpowiednio przygotowana do samodzielnego i niezależnego życia we wcześniejszych etapach życia.

Rekomendacje dla praktyki pedagogicznej dotyczą m.in. wspierania rodziców w procesie przygotowania dzieci z niepełnosprawnością intelektualną do dorosłości i społecznej inkluzji, konieczności wyposażenia nauczycieli ogólnodostępnych szkół branżowych w kompetencje umożliwiające wspieranie uczniów z lekką niepełnosprawnością

intelektualną, prowadzenie doradztwa zawodowego dla tej grupy uczniów, a także przeciwdziałanie ich stygmatyzacji poprzez realizację edukacji włączającej.